

karnevalskoj riječi te pomirenju inverzijom spola i dobi. Autor piše o likovima, maskama i lutkama, o ulozi životinja, o glazbi, plesu i pokretu, o jelu i piću.

U zaključnom poglavlju karneval je protumačen kao interludij narodne kulture, "kao tradicijom omogućena i uvjetovana (iako samo simbolička) redovita godišnja pobjeda cikličkog poimanja vremena nad linearnim, povijesnim vremenom vladajućega poretka".

Hrvatski karnevali nastali su unutar programa *Etnografija Hrvata: tradicija, folklor, identitet*, kao dio teme *Interdisciplinarno istraživanje vrijednosti u hrvatskoj kulturi*. Lozica je uspio pronaći formulu kako približiti vlastito znanstveno područje široj čitalačkoj publici, a izdavač Golden marketing je napravio dobar potez objavivši vrijednu etnološku i folklorističku knjigu.

Tea ŠKOKIĆ

U nizu novopriredjenih izdanja hrvatskih pisaca što ih nudi biblioteka Stoljeća hrvatske književnosti posebno mjesto zauzimaju djela usmene književnosti, neutvrđiva, anonimnog autorstva (su-stvaratelj je naime svaki njihov ponovni izricatelj), koja javnosti postaju dostupna zahvaljujući maru revnih prikupljača i zapisivača tekstova izvorno nazočnih kazivanjem, živom usmenom izvedbom. Pa ako je usmenu poslovicu, priču, predaju, bajku, epsku i lirsku pjesmu još i donekle moguće izdvojiti iz konteksta njezina uprisutnjenja, a da se zapisivanjem ne povrijede presudni strukturni čimbenici svojstveni njezinu ustrojstvu, puka zabilježba teksta narodne "drame" o folklornom će kazalištu, u kojem tekst igra ponajmanje važnu ulogu, vrlo malo reći. Znanstvena djelatnost priređivača zbirke *Folklorno kazalište*, folklorista i etnoteatologa Ivana Lozice, znači prekretnicu u hrvatskom razumijevanju prirode predstavljanja općenito, folklornoga napose. Zasluga mu je upravo u tome što je na znanstveno utemeljen način revidirao njemu prethodna poimanja narodne drame kao folklornog žanra što bi se po analogiji s pisanom književnošću ravnopravno pridruživao epici i lirici. Stoga mu je bio nametnut gotovo nemoguć zadatak, reklo bi se u suprotnosti s njegovim ključnim stavovima i o ovoj problematici: načiniti antologiju folklornih dramskih tekstova, iscrpniju i informativniju no što je bila ona Nikole Bonifačića Rožina iz 1963. (iz kolekcije *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, u kojoj su, međutim, mjesta našle i poslovice i zagonetke), antologiju kakva će biti u skladu s novijim inozemnim i hrvatskim kazališnoantropološkim uvidima i istraživanjima. Svoja vlastita razmatranja i na temu radikalno različite metodologije pristupa folklornom predstavljanju, koja ga tumači u duhu kontekstualne folkloristike oplođene, dakle, prije svega etnološkom perspektivom, i na temu uloge folklornog predstavljanja u razjašnjenju postanka i prirode kazališta uopće, a zasebice na temu konstantnih dvosmjernih doticaja s umjetničkom dramskom književnošću jednako starijih koliko i recentnoga doba, iznosi Lozica akribično već u svojem predgovoru. Taj je predgovor svojevrsan (dakako, dopunjen) sažetak njegove knjige *Izvan teatra*, objavljene 1991. godine u biblioteci Hrvatskog društva kazališnih kritičara i teatrologa. Poštujući posvema pionirski rad svojega prethodnika, nedavno preminuloga folklorista i pjesnika Nikole Bonifačića Rožina, koji je također bio svjestan značajnoga udjela predstavljačkih obilježja "dramskih prizora" koje je odabirao, ali koji je svejedno robovao ne samo stavu o središnjoj ulozi i mogućem izdvajanju "djela" nego i potrazi za sržju dramskoga u tekstu, te shodno tome i tipologizirao tekstove u svojoj knjizi (dijeleći ih na narodne glume, igre, običaje i obrede), Lozica tekstove koje donosi

Folklorno kazalište, Zapisi i tekstovi, priredio Ivan Lozica, rječnik i tumač imena i izraza Ivana Klinčić, Matica hrvatska, Zagreb 1996., 440 str. (Stoljeća hrvatske književnosti)

interpretira i grupira prvenstveno prema njihovu sudioništvu u kontekstu od kojega su neodvojivi. Tako će se u knjizi naći tekstovi "predstava" razvrstani prema pojedinim obrednim datumima godišnjega (poklade, Uskrs, proljetni ophodi, itd.) i životnoga (djetinjstvo, svadba, smrt) tjeka o kojima se redovito izvode, uz iznimku igara s lutkom i sjenom kojih se nacrti za improvizaciju donose zasebno. Koristeći se djelomice tekstovima postojeće antologije, zatim Bonifačičevim neobjavljenim rukopisnim zbirkama, drugim izvorima i u značajnoj mjeri vlastitom recentno prikupljenom građom, Lozica punu pozornost posvećuje baš izvedbenom aspektu, bilo da na nj upućuje u uvodnoj studiji, bilo da se oko njega trudi u redakciji tekstova i popratnim bilješkama, posebice naglašujući magijske relikte kostima i maski, pojedinih radnji i formulnih izraza. Reprezentativno su obuhvaćeni svi hrvatski krajevi, svaki sa svojim specifičnim jezičnim i predstavljajkim zanimljivostima, kroz koje nam se pomaže probiti uz pripadne bilješke i opsežan tumač imena i izraza. Bogatstvom referenci, značajkih prostornovremenskih usporedbi i bogatom literaturom kojom se znatiželjnici mogu otputiti dalje u traganje za pojedinostima, još jednom valja reći, izdvaja se predgovor priređivača, hvala kojemu će čitateljstvo doživjeti folklor ne kao daleku muzealnu baštinu, nego kao živ, umnogome suvremen, pa čak i modernom zarobljeniku grada iznenađujuće blizak fenomen.

Lada ČALE FELDMAN

Lada Čale Feldman, Teatar u teatru u hrvatskom teatru, Naklada MD i Matica hrvatska, Zagreb 1997., 377 str.

Naslov teatrološke studije Lade Čale Feldman upućuje na dva temeljna pojmovna kruga: teorijski problem teatra u teatru i implikacije toga postupka u tradiciji i suvremenosti hrvatske drame i kazališta. Naznačeni dualni pristup temi ostvaruje se u dvojakoj

strukturi knjige; u prvome dijelu autorica problematizira i rekapitulira teorije teatra u teatru, a u drugom teatrološki analizira metateatar u hrvatskom kazalištu povezujući teorijsku razinu s interpretacijom pojedinoga dramskog teksta. Teatar u teatru je ovdje shvaćen kao postupak umetnute predstave koji ne problematizira istu vrstu diskursa u okviru kojeg je i zamišljen, dakle, ne problematizira toliko dramu kao književni žanr koliko postulate kazališne umjetnosti kao medija. Uviđajući da pojavom metateatra kazalište može postavljati i pitanja vlastita funkcioniranja i ona o zbilji izvan sebe, autorica razlučuje dominantne funkcije koje ostvaruje teatralizacija teksta predstave. U preobrazbi kazališnog glumca uočava ekspresivnu funkciju, u razmatranju kazališnopoezijskih pitanja metajezičnu, odnos prema publici shvaća kao spoznajnu funkciju, te baveći se ontološkim pitanjima, dolazi do reprezentacijske funkcije, do odnosa života i kazališta.

Pristupa li se dramskom tekstu kao *tekstu predstave*, otkrivaju se njegovi složeni odnosi prema stvarnosti: stvaranje fikcionalne tvorbe predstave s jedne strane, te ostvarenje posrednoga odnosa prema izvanknjiževnoj i izvankazališnoj zbilji s druge strane. U razotkrivanju ovih odnosa Lada Čale Feldman problematizira figuru teatra u teatru kao posebnu podvrstu autoreferencijalnosti dramskog pisma, ističe ulogu koja bi joj se mogla pridati u periodizaciji novije hrvatske dramske književnosti, te naglašava važnost interpretacije pojedinih djela kojima je autoreferencijalnost presudna građbena značajka.

Korijene "kazališta u kazalištu u hrvatskom kazalištu" autorica nalazi i tumači već u Držićevu opusu, no, središte njezine analize predstavljaju hrvatski dramatičari dvadesetoga stoljeća. Begovićeve i Krležine drame razmatraju se u odjeljku "Sučeljavanje sna i zbilje", a Vojnovićeva *Maškarata ispod kuplja* i Marinkovićeva *Pustinja* u odjeljku